

## NOVÁK CSABA ZOLTÁN

### A „nyitás” éve, 1968

A romániai magyar értelmiségiek találkozója Nicolae Ceaușescuval

Gheorghiu Dej 1965. március 19-én meghalt, s március 22-én Nicolae Ceaușescut választották meg a Román Munkáspárt (RMP) első titkárává. A következő négy-öt évben Ceaușescu fokozatosan eltávolította politikai ellenfeleit, és megteremtette a belpolitikai feltételeket ahhoz, hogy megvalósíthassa társadalmi és gazdaságpolitikai irányvonalát. Még 1965 nyarán megtartották a párt IX. kongresszusát, amelyen elfogadták az új politikai és gazdasági alapelveket. Közülük a legfontosabb az volt, amely szerint a kizsákmányoló osztályok eltűnésével lényegében győzött a szocializmus, s az ország a szocialista építés új szakaszához érkezett. Az új szakaszban fontos feladat lesz a közigazgatás megreformálása, a falvak szisztematizálása, a nemzetgazdasági tervezés javítása.<sup>1</sup> A nemzetiiségi kérdést is mélyen érintő, fontos alapelv volt, hogy a szocialista társadalom még hosszú ideig a szocialista állam és a szocialista nemzet keretében fog fejlődni.<sup>2</sup> A „szocialista nemzet” fogalmának megjelenése újdonságként hatott, és előre vetített egy megváltozott nemzetfelfogást.

Külpolitikai téren hasonló folyamatok zajlottak. Románia, miután elérte, hogy a szovjet csapatok elhagyják az ország területét (1958), fokozatosan igyekezett függetleníteni magát a Szovjetunió gazdasági és politikai befolyá-

<sup>1</sup> Alexandru MURAD MIRONOV: Tot mai departe de Moscova. Politica externă a regimului Ceaușescu. *Arhivele Totalitarismului*, 2002/3–4. 228–255.; *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român 19–24 iulie 1965*. Editura Politică, București, 1965. 743–797.

<sup>2</sup> Uo. Dej halála után Ceaușescu igyekezett minél hamarabb megtartani a következő pártkongresszust, hogy tisztázhassa az új hatalmi viszonyokat. A IX. kongresszus egyrészt sok tekintetben hitet tett a deji különutas politika folytatása mellett, másrészt viszont a már említett új (főleg gazdasági) alapelvek megjelenésével a ceaușescui hatalomépítés első fontos mozzanatát is jelentette. Részletesebben lásd Paul NICULESCU MIZIL: *O istorie trăită* vol. I. Editura Enciclopedică, București, 2002. Pavel CĂMPEANU: *Ceaușescu, anii număratarii inverse*. Polirom, București, 2002.

sától. 1964 után számos, a keleti tömb országai között egyedinek számító lépést tett:<sup>3</sup> felvette a diplomáciai kapcsolatot az NSZK-val, és nem szüntette meg kapcsolatait Izraellel.<sup>4</sup> Mindezt ideológiailag annak állandó hangoztatásával támasztotta alá, hogy az összes szocialista nemzetnek szabadon és függetlenül kell fejlődnie és nem szabad beavatkozni egymás belügyeibe.

Ceaușescu ezt az aktív kül- és belpolitikát a társadalommal való részleges kiegyezésre alapozta. A lakosság életszínvonalának emelése mellett fontos volt az elit, az értelmiségiek felé való nyitás.<sup>5</sup> Az új első titkár találkozókat kezdeményezett és szervezett különböző értelmiségi csoportokkal, biztosítva őket, hogy a Dej-korszak utolsó időszakát jellemző enyhülés folytatódni fog. Az értelmiségi csoportokkal való találkozások, a könyvkiadás területén tett engedmények rendkívüli mértékben megnövelték népszerűségét.<sup>6</sup> A nyitás természetesen nem azt jelentette, hogy a párt ellenőrzése csökkent volna. Viszont nem került sor értelmiségiek látványos letartóztatására, noha a megfigyelések, a lehallgatások, a besúgói módszerek technikailag is tökéletesedtek.<sup>7</sup>

Ceaușescu hatalomra jutása, noha az új pártvezetés sok tekintetben követte a Dej által kijelölt irányvonalat, változásokat eredményezett a magyar kisebbség életében is. Megjelent a nemzeti politika egy viszonylag türelmesebb változata. Az első titkár ilyen irányú óvatosságára utal az is, hogy első látogatásai kisebbségek által is lakott vidékekre vezettek, és hogy az 1967–1968-as adminisztratív reform során a Maros Magyar Autonóm Tartomány megszüntetése ellenére a székelyföldi magyar elit többségét kielégítő új megyehatárokat húztak meg.<sup>8</sup>

<sup>3</sup> A hatvanas évek elején a Valev-tervként ismert szovjet projekt Bulgária, Románia és a mai Besszarábia egy részéből egységes mezőgazdasági zónát kívánt létrehozni. A tervezett iparosítást veszélyeztető, Romániát egyszerű nyersanyagszállítónak minősítő tervet a pártvezetés határozottan elutasította. A szovjet–román vita 1964-ben tetőzött, amikor a párt *Nyilatkozat a Román Munkáspárt álláspontjáról a nemzetközi kommunista és munkásmozgalm kérdéseiben* címmel nyilatkozatot adott ki, amelyben elítélte a szocialista országok egymás belügyeibe való beavatkozását. A „függetlenségi nyilatkozatként” is elhíresült párt-dokumentum gyakorlatilag Románia szocialista táboron belüli függetlenségét hirdette meg. Részletesebben lásd Dennis DELETANT: *România sub regimul comunist*. Fundația Academia Civică, București, 1997. 121–123.

<sup>4</sup> Mihai RETEGAN: *1968 din primăvară până în toamnă*. Editura RAO, București, 1998. 55–56.

<sup>5</sup> Az úgynevezett ceaușescui nyitás többek között nem jelentette azt, hogy a párt vagy a rendszer eltért volna a legitimizációs eszközként hangoztatott marxista–leninista ideológiától.

<sup>6</sup> Ana-Maria CĂTĂNUȘ: *Scritorii români și limitele liberalizării, 1965–1971. Arhivele Totalitarismului*, 2005/1–2. 155.

<sup>7</sup> Uo. 156.

<sup>8</sup> Részletesebben lásd NOVÁK Csaba Zoltán: A megyésítés előkészítése és a nemzetiségi kérdés Romániában 1967–1968. In: *Integrációs stratégiák a kisebbségi magyar történetben*. Teleki László Intézet–Fórum Kisebbségkutató Intézet, Budapest–Somorja, 2005.

A romániai magyarság bizalmának visszaszerzéséért tett lépések közé tartozik az a találkozó is, amely a legfelsőbb pártvezetés és a romániai magyar értelmiségiek között zajlott le 1968. június 27-én.<sup>9</sup>

A párt kezdeményezésére, a korábbi értelmiségi találkozók mintájára több mint 50 romániai magyar értelmiségi (írók, költők, szerkesztők, művészek, oktatók) kapott meghívót Bukarestbe. A nyitás légkörében kézenfekvőnek tűnt ez a lehetőség, a meghívottakat mégis meglepetésként érintette a felkérés – csupán néhány nappal a találkozás előtt értesítették őket.<sup>10</sup> Előzetes egyeztetésre, taktikázásra ilyen körülmények között nemigen volt módjuk (legfeljebb szűk körű, rövidebb beszélgetésre), habár a romániai magyarság legégetőbb problémáival, amint az a tanácskozáson elhangzottakból is kiderül, mindenki tisztában volt.<sup>11</sup> Az RKP KB székházában megrendezett tanácskozáson megjelent a pártvezetés néhány kulcsfigurája (Nicolae Ceaușescu, Paul Niculescu Mizil, Leonte Răutu, Gere Mihály, Fazekas János), részt vettek a romániai magyar értelmiség reprezentatív alakjai Bukarestből (Domokos Géza, Szász János, Bodor Pál) és a fontosabb erdélyi kulturális centrumokból: Kolozsvárról (Gáll Ernő, Demeter János, Jordáky Lajos, Kántor Lajos, Nagy István, Csehi Gyula, Fodor Sándor, Kányádi Sándor, Jancsó Elemér), Marosvásárhelyről (Hajdu Győző, Gálfalvi Zsolt, Sütő András), Temesvárról (Sisak Ernő), Szatmárnémetiből (Erdős Pál).

A megbeszélésen az itt közölt jegyzék szerint 26-an szólaltak fel, a beszédek időtartama sem volt szigorúan megszabva, de „ahogy aztán telt az idő, mondták, hogy lehetőleg rövidebben”.<sup>12</sup> A hozzászólásokból világosan kirajzolódtak azok a problémakörök, amelyek a magyar értelmiségiek szerint sürgős megoldásra vártak.

Az első kiemelt kérdés a romániai magyarság jogi státusának, valamint az állami és pártszervekben való képviseletének a rendezése volt. Több felszólaló (Gáll Ernő, Demeter János) is hangsúlyozta, hogy szükség van egy kisebbségi státútumra, amely rendezné a magyarság sajátos, kollek-

<sup>9</sup> A magyar követségi jelentés szerint a találkozóra 27-én került sor. Bányaí Éva a reprezentatív bukaresti magyar értelmiségiekkel készült interjúi alapján 28-át nevezi meg a találkozó időpontjaként.

<sup>10</sup> Andrea ANDREESCU–Andrea VARGA–Lucian NASTASE: *Minorități etnocolturale. Mărturi Documentare. Maghiarii din România 1956–1968*. Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnocolturală. Cluj, 2003. 912.

<sup>11</sup> Uo. – A Takács Lajos beszámolójára alapozó magyar követségi jelentés úgy véli, hogy az értelmiségi találkozó előkészítése, megszervezésének fő mozzanatai Fazekas Jánoshoz kapcsolódnak. Domokos Géza visszaemlékezésében arról számol be, hogy a találkozó előtti estén meglátogatta Bodor Pált, és Szabó Gyulával együtt nála írták meg felszólalásaik szövegeit. (BÁNYAI ÉVA: *Sikertörténetek kudarcokkal*. Komp-Press Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 2006. 140.)

<sup>12</sup> Interjú Gálfalvi Zsolttal. Az interjú a szerző tulajdonában van.

tív jogait.<sup>13</sup> A felszólalók azt is kérték, hogy hozzanak létre egy állami szervet, amely koordinálná a magyar kisebbség kulturális életét. Terítékre került az ötvenes években haza- és nemzetárulás vádjával elítélt magyar értelmiségiek rehabilitálása is.<sup>14</sup> Szóba jött továbbá a hatvanas években eltávolított kétnyelvű feliratok és a megváltoztatott utcanévek ügye is, valamint a kisebbségi nyelvek használatának igénye az államigazgatásban.

A második fontos kérdéskör az oktatás, elsődlegesen az anyanyelvi oktatás helyzetéhez kapcsolódott. A felszólalók többsége sérelmezte, hogy szinte teljesen felszámolták a magyar tannyelvű szakiskolai oktatást, akadályozzák a magyar tannyelvű osztályok indulását, diszkriminációval sújtják a magyar felvételizőket, rossz minőségűek a kisebbségieknek írt tankönyvek, Románia földrajzát és történelmét a kisebbségi gyerekeknek anyanyelvükön kellene oktatni és sok a panasz a frissen végzettek elhelyezkedése körül is.<sup>15</sup>

A kulturális jellegű kérések és sérelmek sora is hosszúra sikeredett: a kisebbségek hagyományait őrző, műkedvelő csoportok támogatásától egészen a színházi életben tapasztalható hiányosságokig sok minden fölmerült. Viszonylag nagy teret kapott a nemzetiségek és a média viszonya. A felszólalók, ráérezve a lehetőségekre, új folyóiratokat, magyar és német nyelvű tévé- és rádióműsorokat kértek, valamint a meglévő újságok mennyiségi és minőségi feljavítását. Szóba került a nemzetiségi könyvkiadás kérdése is, szorgalmazták a kiadványok számának növelését, és egy külön könyvkiadót is a kisebbségeknek. Sérelmezték, hogy a romániai tudományos életben a kisebbségi tudósok nem töltenek be olyan szerepet és pozíciókat, amelyek megfelelnek a nemzetiségek arányának és tudományos, kulturális eredményeiknek. A román társadalom magyarságképét szerették volna javítani azok, akik hiányolták a magyarságról és általában a nemzetiségekről szóló információkat a román médiából, tömegtájékoztatásból.

<sup>13</sup> A romániai magyarság jogi helyzetét stabilizáló státútum kérdése megjelent már a második világháborút lezáró időszakban is. Romániában 1945. február 6-án hirdették ki az úgynevezett Nemzetiségi Státútumot, amely kimondta az összes állampolgár egyenlőségét fajra, nyelvre, nemzetiségre való tekintet nélkül, és a nyelvhasználatban kollektív jogokat is biztosított az erdélyi magyarságnak. Az 1947-ben hatalomra kerülő RKP által megteremtett osztályszempontú rendszer többé nem ismerte el a nemzetiségek kollektív jogait. Egy új kisebbségi státútumnak a romániai magyarság jogi helyzetének rendezésén túl presztízsértéke is lett volna a baloldali magyar értelmiségiek számára, sikerességével legitimálva antirevizionista politikai örökségüket.

<sup>14</sup> Az akkor elítéltek többsége legkésőbb 1963-ban, 1964-ben szabadult a börtönből. Munkába állások, társadalmi beilleszkedésük elé azonban számos akadályt gördítettek a központi és a helyi pártszervek.

<sup>15</sup> Az 1956-os események után vetődött fel az úgynevezett magyar szeparatizmus kérdése. Állítólag ennek elkerülésére kezdték a magyar diákokat, végzősöket, orvosokat és más szakembereket román többségű, szülőföldjüktől távol eső vidékre kihelyezni.

A pártvezetők és a romániai magyar értelmiségiek találkozója 1968-ban nem volt egyedi jelenség, az RKP magyarságpolitikájának mégis rendkívül fontos momentuma lett. 1948 után a párt szerint a kisebbségi kérdést megoldották, a kisebbségek helyzete nem jelenthetett egyedi problémát, a szocialista alkotmányban rögzített szabadságjogok nem indokolták a kollektív jogokat. Ezért 1968-ig ilyen mértékben egyik kisebbségi (vagy más, vallási, társadalmi stb.) csoporttal sem konzultált. Még az erdélyi, főleg a székelyföldi magyarság körében népszerű Magyar Autonóm Tartomány létrehozásakor, 1952-ben sem került sor egyeztetésre, még az illetékes elitcsoportokkal sem – ahogy annak részleges megszüntetésekor, 1960-ban sem.

Az 1968. júniusi tanácskozás a ceaușescui részleges nyitás eredménye volt. A visszaemlékezésekből és a felszólalásokból kiderül, hogy a megszólalók jelentős többsége lehetőséget látott arra, hogy végre a pártvezetés tudtára hozza a romániai magyarság vélt vagy valós sérelmeit. Érdekes jellemzője a tanácskozásnak az a taktikázó diplomatikusság, amellyel a felszólalók bemutattak néhány kérdéskört. A párt második vonalában tevékenykedő aktivisták „szabotációira” és a deji korszakban elkövetett mulasztásokra hivatkozva lehetőséget akartak adni Ceaușescunak és a pártvezetésnek, hogy tiszta lappal kezdjék a kisebbségpolitikát, és ez ne veszélyeztesse legitimitásukat.<sup>16</sup>

Figyelemre méltó az is, hogy nem hangzottak el gazdasági jellegű érvek, problémafelvetések, noha januárban, az adminisztratív reform kapcsán, a belső pártvitákon tényként kezelték a többségében magyarok lakta Székelyföld gazdasági elmaradottságát.<sup>17</sup> Persze az is igaz, hogy a kulturális életben dolgozó magyar értelmiségieknek nem lehettek pontos gazdasági adataik, amelyekre hivatkozhattak volna.

A többórás tanácskozáson felmerült kérdések alapján a pártvezetés készített egy problémakatalógust, amelyben összegezte a problémákat, észrevételeket és az azokra adandó válaszokat. Ebből megállapítható, hogy mely ügyekben reagált azonnal, melyek voltak a pártvezetés számára a legkényesebbek, melyekben lehetett egyfajta kompromisszumra számítani, és melyek voltak azok a kérések, amelyeket a pártvezetés azonnal visszautasított. A nemzetiségek jogi helyzetére vonatkozó bármilyen kérés az utóbbi csoportba tartozott. A magyar értelmiségiek megpróbálták kitörni az 1948 óta jellemző helyzetből; az országban élő nem-

<sup>16</sup> A lenini és marxi alapelvek (köztük a nemzetiségi jogokra vonatkozók) betartásának hangsúlyozása fontos része volt a mindenkor RKP legitimizációs diskurzusának.

<sup>17</sup> Novák Csaba Zoltán: i. m.

zetiségeknek új jogi státust és jól meghatározott, intézményes képviseletet kértek. A pártvezetés a kollektív jogok helyett csak adminisztratív jellegű változtatásokat engedélyezett, néhány magyar származású ember pozícióba juttatását ígérte meg a különböző állami szerveknél, ám ez sokszor csak úgynevezett tanácsadói (konzultatív) szerepkört jelentett.

A tanácskozás sikerét vagy kudarcát az adott történelmi-politikai kontextusból kiindulva ítéldhetjük meg. A követelések közül nagyon kevés valósult meg; néhány csak részlegesen. Pár magyar tannyelvű osztály indításától eltekintve nem változott a szakiskolai képzés. A nyelvhasználat, az utcanévek, a kétnyelvű feliratok ügyében sem történt változás, általában a vidéki párt- és állami bürokrácia miatt. Románia történelmét és földrajzát ezek után sem oktatták a kisebbségek anyanyelvén, valamint nem készültek speciális román nyelv- és irodalomtankönyvek a nemzetiségi diákok számára. Az 1970-es évek második felétől a részleges vívmányok is fokozatosan eltűntek.

Mindezek ellenére a találkozónak akkor és ott számos pozitív hozadéka is volt. A pártvezetés újra szembesült a romániai magyarság legégetőbb, főleg kulturális jellegű problémáival. A romániai magyar elit mindezt hivatalos fórumon előadhatta. A tanácskozás utáni időszakban hozták létre a Kriterion Könyvkiadót és *A Hét* kulturális közéleti napilapot, valamint ekkor indult be a román televízió magyar és német nyelvű műsora is. Nemcsak a két székely megyében, hanem máshol is lehetőség nyílt a helyi magyar kultúra ápolására, magyar vonatkozású szobrok, emlékművek, emlékházak felállítására a hatvanas évek végén, hetvenes évek legelején.

A sajtó szűkszavúan, a pártpropaganda szigorú szabályait betartva számolt be a magyar értelmiségiekkel megrendezett találkozóról. A tanácskozáson elhangzott kéréseket, javaslatokat, vitákat nem említették. A közlemény csupán arról adott hírt, hogy „A megbeszélésen az értekezlet résztvevői kinyilvánították meglegedésüket és teljes csatlakozásukat pártunk és államunk marxi–lenini nemzetiségpolitikája iránt, az RKP következetes törekvése iránt, hogy fejlessze a szocialista demokráciát, hogy biztosítsa az összes dolgozók jogegyenlőségének tényleges megvalósítását, nemzetiségre való tekintet nélkül, a közös szocialista haza szüntelen virágzásáért. Ez alkalommal számos értékes javaslat hangzott el a munka javításáról a hazai tudományos és kulturális tevékenység különböző területein.”<sup>18</sup>

\*

<sup>18</sup> *Vörös Zászló*, 1968/152.; *Scânteia*, 1968/7747.

Az általunk közölt forrás a magyar értelmiségiekkel való találkozásról 1968 július első felében készült tartalmi kivonat. A felszólalásokat, hozzászólásokat nem a maguk teljességében reprodukálja. Nem tartalmazza Ceaușescu záróbeszédét sem. A feljegyzés írója az elhangzott felszólalásokból a pártvezetés számára fontos kéréseket, problémákat összegezte, néha idézve is az adott felszólaló beszédéből. Gáll Ernő felszólalásának teljes szövegét Gáll Éva a rendelkezésemre bocsátotta, amit ezúttal is szeretnék megköszönni neki. Ennek ismeretében megállapítható, hogy a legfontosabb kérdések, problémák megjelentek a feljegyzésben. A dokumentumhoz hozzátartozik a már említett problémakatalógus, amelyet az elhangzott kérések alapján állítottak össze, és amely összefoglalja a pártvezetés első reakcióit is. Az általunk közölt táblázat tartalmazza azokat a válaszokat is, amelyeket a pártvezetők a német értelmiségiekkel egy nappal később tartott tanácskozásukon elhangzott kérésekre adtak.

Az eredeti szövegben aláhúzott részeket dőlt betűvel emeltem ki; az idézőjelbe tett szövegeket ugyanabban a formában közlöm.

A dokumentum lelőhelye: *Arhivele Naționale Istorice Centrale. Fond CC al PCR Secția Organizatorică*. Dos. 47/1968. 1–53. f.

## Jegyzék a pártvezetés és a magyar nemzetiségű értelmiségiek közötti találkozásról

Gáll Ernő elvtárs:<sup>19</sup>

„...Az iskolák és más kulturális intézmények egyesítése számos pozitív hozadékkal járt, ennek ellenére el kell gondolkodnunk néhány kérdésen. Garanciákat kell találni arra, hogy ez az intézményi forma egyes területeken ne akadályozza a nemzetiségek tevékenységét és fejlődését.<sup>20</sup> Vigyáznunk kell arra is, hogy ez a munka ne függjön egy helyi vezető jó- vagy rosszindulatától. Ha nem szabályozzuk, és nem biztosítjuk a beiskolázási számarányokat a felsőoktatási rendszer magyar részlegein,

<sup>19</sup> Gáll Ernő (1917–2000) író, filozófus, szociológus, szerkesztő. A kolozsvári egyetemen tanult jogot, majd filozófiát. 1949–1984 között a kolozsvári egyetem filozófiatanára volt. Hosszú időn keresztül (1957–1984) a *Korunk* főszerkesztője. Írásaiban nagy teret szentelt a nemzetiségi kérdésnek.

<sup>20</sup> Az 1956-os események erdélyi lecsapódásának egyik következménye volt az is, hogy a pártvezetés az önálló magyar kulturális és oktatási intézményekben a magyar nacionalizmus melegágyát látta. Ezért az ötvenes évek végétől hozzalátott ezen intézmények átalakításához, kétnyelvűvé tételéhez. Legismertebb lépése a Bolyai Egyetem és a Babeș Egyetem összevonása 1958-ban.

néhány egyetemen az elsorvadás veszélye is fennállhat. Nemcsak az egyetemisták számáról van szó, hanem a tanerő-utánpótlásról és a fiatal, tehetséges ifjak egyetemi oktatásban való elhelyezéséről”...

Országos szinten szükségesnek tartja *egy olyan kulturális fórum létrehozását, amely koordinálni tudná a nemzetiségek kulturális életét.* Az ilyen jellegű fórumok, főleg a különböző minisztériumok hatáskörébe tartozó igazgatóságok felszámolását hibás lépésnek tartja.

Továbbá azt javasolja, hogy a szociológiai kutatásokban is jelenjen meg „a nemzetiségi kérdés; például a nemzetiségek meghatározása, a nemzetiségek közötti kapcsolatok, az anyanyelv kérdése”, valamint más elméleti jellegű kérdés is kerüljön be a társadalomtudományi intézetek kutatási témái közé, és *esetleg hozzanak létre egy, az ezzel a kérdéskörrel foglalkozó kutatói részleget, osztályt.*

A felszólaló üdvözölte az RKP Központi Bizottsága 1968. áprilisi plenáris ülésének határozatait,<sup>21</sup> és kérte, hogy tegyenek igazságot néhány fiatal tanár, lektor és egyetemista esetében, akiket koholt és hamis vádak alapján letartóztattak, kivizsgálás alá vetettek, és hosszú évekre börtönbe zártak. „Ezek a fiatal értelmiségiek – mondhatnám az illető generáció elitje – ma már szabaddalbon vannak, de sokan nagyon nehéz körülmények között élnek. Lakó segédtanár például szabályosan az utcára került, és a helyzete még a mai napig sem oldódott meg.”<sup>22</sup>

Hajdú Győző elvtárs:<sup>23</sup>

„Ami az együtt élő nemzetiségek nyelvhasználati jogait és a szabad kulturális életet illeti, a múltban elkövettek néhány hibát, és megsértették az alkotmány előírásait is. Mindez nyugtalanságot keltett a romániai magyarság körében, és az értelmiségiek sokat beszéltek ezekről a jelenségekről. Például a magyarok által is lakott településeken eltávolították a cégek, községek, falvak kétnyelvű feliratait és a magyar személyiségek nevét viselő utcaneveket. Példaként említhetjük a *marosvásárhelyi*

<sup>21</sup> 1968. április 22–25. között zajlott le az RKP plenáris ülése, amelyen a korábban elítélt pártaktivisták rehabilitációját vitatták meg. Ezen az ülésen fosztották meg Alexandru Drăghiciet is minden párt- és állami funkciójától.

<sup>22</sup> Lakó Elemér kolozsvári nyelvész, művelődéstörténész. Az 1956-os események utáni perekben ítélték el és zárták börtönbe.

<sup>23</sup> Hajdú Győző (1929–) író, szerkesztő. A marosvásárhelyi Református Kollégiumban tanult, majd a Bolyai Tudományegyetemen végzett irodalom szakon. 1953-tól a Marosvásárhelyen induló *Igaz Szó* főszerkesztője. Jelentős politikai szerepet is vállalt, tagja volt a Magyar Autonóm Tartomány, majd később Maros megye pártbizottságának. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának tagja, valamint 1984 és 1989 között a Központi Bizottság póttagja.

Székelly Állami Együttes jellegének és szerepének megalapozatlan megváltoztatását, a magyar nyelvű szakiskolák megszüntetését, a magyar nemzetiségű írók irodalmi estjeinek akadályozását, az Igaz Szó nyilvános felolvasói estjeinek megakadályozását néhány évvel ezelőtt”...

„Egy időszakban a Maros Magyar Autonóm Tartományban<sup>24</sup> egészségtelen légkör uralkodott el, amelynek következtében az emberek a pártrendezvényeken nem merték használni az anyanyelvüket. Még a folyóiratunk ügyeit és az irodalmi ügyeinket is román nyelven kellett megbeszelnünk.”

Arra kéri Ceaușescu elvtársat, hogy rendeletben utasítsa az illetékes szerveket arra, hogy a Drăghici<sup>25</sup> idejében a magyar értelmiségiekről összeállított terhelő iratanyagokat vizsgálják felül. „Meggyőződésem, hogy csakis e fondorlatok számlájára írható az is, hogy az olyan személyiségek, mint Nagy István, Balogh Edgár, akik már 30 éve kommunisták, a megszerzett érdemeik alapján még a mai napig sem nyerték el méltó jutalmukat hazánk társadalmi életében vagy az Írószövetségben. Ugyanez érvényes a kitűnő kultúrember és régi kommunista publicista, Méliusz József esetében történetekre is.”

Javasolja: egy aprólékosan kidolgozott kisebbségi státútum összeállítását, ennek aprólékosan kidolgozott törvényes keretek közé helyezését az új munkaügyi törvényhez hasonlóan. Ez a törvény kodifikálná az együttélés szabályait, az együtt élő nemzetiségeknek a társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági életben érvényes jogait és kötelezettségeit. Javasolja továbbá, hogy a pártvezetés a jelenlevőkből és a még esetleg hiányzó tagokból hozzon létre egy olyan, az együtt élő nemzetiségek összes társadalmi rétegét képviselő bizottságot, amely összeállítja és az RKP Központi Bizottsága elé terjeszti a státútumra vonatkozó javaslatait. E bizottság élére Demeter Jánost, a Babeș-Bolyai Tudományegyetem rektorát javasolta.

„Az országban élő magyarság tudományos és kulturális tevékenysége nincs az eredményeihez méltó helyen a Román Akadémia tudományos életében. Nagyon sok olyan személyt tudnék megnevezni, akiknek ott lenne a helye az akadémiai tagok között: Jancsó Elemér egyetemi tanár és irodalomtörténész; Szabó T. Attila egyetemi tanár, nyelvész; Balogh Edgár

<sup>24</sup> A Maros Magyar Autonóm Tartományt 1960-ban hozták létre a Magyar Autonóm Tartomány átalakításával. A 77%-os magyar többséggel rendelkező MAT Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonjait Brassó Tartományhoz csatolták, míg a megmaradt részekhez kerültek a román többségű Marosludas és Dicsőszentmárton rajonok. Az átalakítás jelentős elítéserét is eredményezett, ami látványosan meggyengítette a magyar származású káderek pozícióit és politikai súlyát.

<sup>25</sup> Alexandru Drăghici (1913–1993) politikus. Eredetileg géplakatos, 1934-től tagja a kommunista pártnak. A különböző bukaresti pártszervezetekben betöltött funkciók után hosszú időn keresztül ő volt a Securitate első számú vezetője, majd belügyminiszter és a Minisztertanács alelnöke lett.

egyetemi tanár, történész és kritikus; Kovács György prózaíró; Horváth Imre költő; Szemlér Ferenc költő; Lazányi Endre egyetemi tanár, biológus; Tóth Imre egyetemi tanár, matematikus; Jagamas János egyetemi tanár, folklorista; Vendég Vince egyetemi tanár, kutató; Dóczi Pál egyetemi tanár, belgyógyász; Gúzner Miklós egyetemi tanár, fogorvos; Maros Tibor egyetemi tanár, anatómus; Száva János egyetemi tanár, sebész.”

Szász János elvtárs:<sup>26</sup>

Elmondta, hogy a manapság használatos „a magyar nyelven közlő román író” vagy a „magyar nyelven író” kifejezések pusztán dogmatikus jellegűek, tudománytalanok és ellentmondanak a marxi tanoknak. A romániai magyar írókat nem csupán nyelvi alapokon kell behatárolni, ő lelki alkatánál fogva, meg a hagyományai révén is, a romániai magyar nemzetiség része. Az Írószövetség jelenlegi struktúrája nem teszi lehetővé, hogy a vezetőség állandó jelleggel és hatékonyan foglalkozhasson ezzel a kérdéskörrel. *„Az Írószövetség büroóján belül tevékenykedő, az együtt élő nemzetiségek irodalmáért felelős bizottság, amelynek a titkárra vagyok, formális szervezet, ugyanolyan tájékoztató jellegű feladatkörökkel bír, mint a szövetség bármelyik más részlege. Az Írószövetség vezetőségén és büroóján belüli magyar jelenlét – két magyar író, egy alelnök és a bürotag – nem bizonyult elégségesnek.”*

Javaslati: Az Írószövetség keretein belül hozzanak létre egy hatékony és kompetens szervezetet, amely koordinálja az együtt élő nemzetiségek irodalmát, és amely egyenrangú lesz a szövetség más szervezeti egységeivel. Továbbá nevezzenek ki egy titkárt is, akinek a hatáskörébe tartozzanak ezek a kérdések. Ez felszámolhatná a romániai magyar irodalmi élet szét-daraboltságát, ami már csak egyfajta fiókszinten létezik. Az *Utunk* és az *Igaz Szó* folyóiratok viselik ugyan az Írószövetség jelképét, gyakorlatilag viszont nem tekinthetők a szövetség orgánumainak, mivel tevékenységüket nem a szövetség irányítja és értékeli, hanem a megyei szervek. Azt javasolja, hogy ezt a két folyóiratot helyezték az Írószövetség hatásköre alá.

A szerzői jog kérdésével kapcsolatosan elmondta: „Egy magyar és egy román írónak, azonos ívszámú munkájáért, a nyomtatott példányok közötti számbeli különbség miatt nem jár azonos szerzői jogdíj. Az új törvények a szocialista redisztribúció – amely a munkára és annak értékére alapoz – szellemében vizsgálják felül ezt a természetellenes állapotot. Elmondta,

<sup>26</sup> Szász János (1927–2007) író, költő, újságíró. Kolozsváron a Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarán tanult. 1948–1957 között az *Utunk* helyettes főszerkesztője, 1957 és 1968 között pedig az *Előre* rovatvezetője, riportere. 1968-ban a Román Írószövetség titkárává választották.

hogy új megoldásokat kell találni a folyóiratok profilját illetően, a legjobb művek díjazásában, a külföldi tanulmányutak megszervezésében és a román nyelvről magyarra és fordítva történő fordítások ügyében.

Kovács György elvtárs:<sup>27</sup>

Úgy véli, hogy az ezelőtt húsz évvel kidolgozott szépirodalmi kiadvány kiadás fölött eljárt az idő, hiszen ha leszámítjuk az ifjúsági kiadvány kiadót, gyakorlatilag csupán egy kiadó létezik. Ezért úgy gondolja, hogy helyesebb lenne áttérni a *többkiadós rendszerre*. E kiadók jövedelmezővé tételének érdekében csökkenteni kell azokat az anyagi kiadásokat, amelyek befolyásolják a könyv útját az írói műhelytől az olvasó asztaláig. Minden kiadó saját szerkezeti egységet működtethetne, és így a könyvterjesztésben anyagilag is érdekeltté válna.

Javaslati: abban a három városban – *Marosvásárhely, Kolozsvár, Bukarest* –, ahol a magyar írók zöme él, *hozzanak létre egy-egy magyar nyelvű szépirodalmi kiadványt*; növeljék a létező magyar nyelvű újságok terjedelmét, és a fővárosban, ahol jelentősen megnövekedett a magyar írók száma, *hozzanak létre egy új, magyar nyelvű kulturális, irodalmi, művészeti lapot*.

Egy másik, általa felvetett kérdés a *magyar nyelvnek és irodalomnak a szakiskolákban történő oktatása volt*. „Az emberek mindezt az alkotmány áthágásaként könyvelik el”... Az illető szakmák minél jobb elsajátítása megköveteli az anyanyelvi oktatást. Kéri, hogy rendezzék a Román Akadémia tagjai közé való felvételt. „A Román Akadémiának jelen pillanatban, annak ellenére, hogy nagyon sok arra érdemes magyar tudós létezik, csupán egy teljes jogú és egy levelező magyar tagja van.”

Demeter János elvtárs:<sup>28</sup>

„Jobban oda kell figyelni arra, hogy a párt által meghatározott irányvonal, az alkotmány és az ország törvényei által meghatározott előírás-

<sup>27</sup> Kovács György (1911–1990) író, publicista. Kolozsváron kezdte el tanulmányait, de anyagi nehézségek miatt abbahagyta. Több kolozsvári újsághoz is bedolgozott. 1937-ben részt vett a demokratikus összefogás jegyében megrendezett Vásárhelyi Találkozón. 1945 után több tisztséget is betöltött az RKP különböző tartományi és megyei szervezeteiben, valamint 1955–1974 között tagja volt az RKP Központi Bizottságának is. Pályafutása során mindvégig mereven követte a párt által kijelölt irányelveket.

<sup>28</sup> Demeter János (1908–1988) jogász. 1932-ben szerzett jogtudományi doktori oklevelet Kolozsváron. A két világháború közötti időszakban kapcsolatba került az illegális kommunista mozgalommal. 1945-ben volt Kolozsvár alpolgármestere, és a Magyar Népi Szövetségben is fontos tisztséget töltött be. 1948-ban hazaárulás vádjával letartóztatták és börtönbe zárták, ahonnan 1955-ben szabadult ki. Pályafutását a kolozsvári egyetem tanáraként fejezte be.

sok hogyan jelennek meg a párt- és államapparátus mindennapjaiban. Mint iskolai káder elsősorban azon lepődök meg, hogy a *Tanügyminisztérium a magyar tannyelvű iskolákban nem hagyja jóvá a szülők által kért osztályszámokat*. Például a kolozsvári 7. számú iskolában,<sup>29</sup> amely most fogja ünnepelni fennállásának 400. évfordulóját, és amelyben az én fiatalságom idején évfolyamonként négy osztály létezett, és nem is olyan rég még három, most a kilencedik évfolyamon csupán egy osztály indulását engedélyezték, holott két osztályra is elegendő gyerek jelentkezett, és az ottani tantestület három osztály indítását is garantálni tudná. Kérkeztem a Tanügyminisztériumtól még egy osztály indítását, de visszautasították. Talán jobb lenne, ha a különböző iskolák esetében engedélyeznék a szülői bizottságoknak, hogy eldönthessék egy-egy osztály felszámolását vagy indítását, és hogy a *megyei tanácsok mellé létesüljenek olyan különleges bizottságok*, amelyek ismerik a magyar oktatás problémáit, és amelyeknek a véleményét, javaslatait az ilyen esetekben kötelező lenne elfogadni.”

Támogatja a *kisebbségi státútum* kidolgozására tett javaslatokat, amely jogilag is szabályozná a kisebbségek jogait és kötelezettségeit. A magyar embereket a különböző munkahelyi alkalmazások és előléptetések során alkalmazott, a nemzetiségi arányok betartására vonatkozó kritériumok is foglalkoztatják. Azon kritériumokról van szó, amelyeket még a IX. kongresszus előtt dolgoztak ki. Nem minden esetben veszik figyelembe a lakosság nemzetiségi összetételét.

Szilágyi Dezső elvtárs:<sup>30</sup>

A káderek rekrutálásáról és azok bukaresti elhelyezéséről beszélt. „Sokban segítené és javítaná a szerkesztőségek munkáját, ha vidékről több munkatársat (szerkesztőt) lehetne toborozni és a fővárosban elhelyezni, és ha megoldanák a tartózkodási engedélyükkel kapcsolatos problémákat és a lakásügyeiket.”

Egy másik kérdés: a párt dokumentumait az *Előré*nél kell lefordítani. Jelen pillanatban erre az Agerpresnél, a Politikai Kiadónál és a *Hivatalos Közlöny*nél kerül sor, tehát több helyen, és minket mint napilapot sürget az időben történő megjelenés kényszere. Azt javasolja, *hogy ezeket a kis fordítócsoportokat tömörítsék egy helyre, hogy megfelelő, képzett káderekkel dolgozhassanak*. Egy másik kérdés az újság grafikai kivite-

<sup>29</sup> Ma Brassai Sámuel Elméleti Líceum.

<sup>30</sup> Szilágyi Dezső újságíró (1928–). Az *Előre* főszerkesztője. 1969–1989 között tagja volt az RKP Központi Bizottságának.

lezésére vonatkozott, amely annak ellenére, hogy a terjedelem nőtt, még mindig kezdetleges. Javasolja, hogy vizsgálják meg annak lehetőségét, hogyan lehetne növelni néhány oldallal az *Előre* újság terjedelmét. Ez azért lenne fontos, mert a lap az állam- és pártélet minden területéről tudósít. Három-négy oldalas terjedelemnövelést javasol, amellyel megoldható lenne az, hogy minél több téma megjelenhessen a lapban, és amellyel javítanának az újság információközlő funkcióján, valamint kulturális és művészeti mellékleteinek minőségén. E változtatás nem módosítana a működési kereteken, főleg, ha szabaddá tennék az eddig zárolt 30 állást.

Domokos Géza elvtárs:<sup>31</sup>

„A romániai magyar kulturális élet jelenlegi irányításával nem lehetünk elégedettek. A színházak, kiadók, folyóiratok, múzeumok, kulturális intézmények anyagi támogatottsága a hasonló jellegű román intézmények szintjén van, az igazgatásuk, irányításuk viszont számos *kívánnivalót* hagy maga után. Például nem is olyan régen a CSCA<sup>32</sup> apparátusában egyetlen magyar sem dolgozott, holott hat magyar színházunk is van. A színházak vezetőségeiben, ahol eldöntik a repertoárt, senki sem ismeri a magyar nyelvet. Ugyanez a tendencia mutatkozik meg a múzeumi és a kulturális ismeretek terjesztéséért felelős igazgatóságoknál is. Ugyanez a helyzet a Kolozs, Bihar és Temes megyei kulturális és művészeti bizottságoknál is.”

*Példaként a Kovászna megyei Kőrös falu lakóinak kezdeményezését hozza fel, akik a falu nagy orientalista tudósának és nyelvészének*<sup>33</sup> szerettek volna emlékművet állítani (a tudósnak Calcuttában és Tokióban is van szobra). 1967 decemberében az RKP KB Titkársága meg is tette a szükséges lépéseket a nagy tudós halhatatlanságát megcélzó beadvány ügyében, amelyet azonban a Kovászna megyei művelődési és művészetügyi bizottság a mai napig sem vett figyelembe.

Rámutat arra is, hogy az ideológiai és kulturális részlegen dolgozó aktivisták, a kisebbségi nacionalizmus elleni küzdelem ürügyén, kompromittálják az RKP marxi tanok alapján működő kisebbségpolitikáját. Abban a reményben, hogy bizonyos előnyökhöz juthatnak, sok esetben az anyanyelven való kommunikációt is elutasítják.

<sup>31</sup> Domokos Géza (1928–2007) író, szerkesztő, politikus. Kolozsváron végzett filológia szakon, majd a Szovjetunióban folytatta tanulmányait. Pályafutását újságíróként, riporterként kezdte, később volt az *Ifjúmunkás* főszerkesztője is. 1969-től a Kritikon Könyvkiadó igazgatója. 1969–1984 között az RKP Központi Bizottságának póttagja.

<sup>32</sup> Consiliul de Stat pentru Cultură și Artă (Művelődési- és Művészetügyi Állami Bizottság).

<sup>33</sup> Kőrösi Csoma Sándor (1784–1842) utazó, nyelvtudós.

Csehi Gyula elvtárs:<sup>34</sup>

Van egy személyes óhaja, éspedig az, hogy a felsőoktatásban világnívón dolgozhasson. Ehhez viszont ismernie kellene, hogy hol tart a nemzetközi tudományos élet. A nyelvészeknek, irodalmároknak új könyvekre, folyóiratokra és külföldi tanulmányutakra és kapcsolatokra van szükségük.

A továbbiakban arról beszélt, hogyan tanítják a magyar tannyelvű iskolákban a román nyelvet és irodalmat. Felelevenítette a magyar nyelv és irodalom szakiskolai oktatását is. Azt is megemlítette, hogy a román tannyelvű iskolákban négy nyelvet tanulnak, míg a magyarokban ötöt. „Úgy vélem, hogy elégséges lenne, ha az iskolában legalább egy nyelvet jól elsajátítanának.” A filológia tanszéken, irodalom szakon évente 40–45 jelentkező volt. Az új beiskolázási törvény csak 15-öt engedélyezett. Ez reális állapot ugyan, de még nem ok arra, hogy átszervezzék a tanszék eddigi szerkezeti felépítését.

Kéri, hogy ellenőrizzék, mi történt Szatmáron az 1713-as szatmári békére (Rákóczi Ferenc) vonatkozó emléktáblával. Arra is rákérdezett, hogy mi történt a Brassai-mellszoborral és az iskola elnevezésével, amelyet folyamatosan megváltoztatnak. A kolozsvári utcanév-változtatások során, amelyekre igen gyakran kerül sor, eltűntek a következő utcanevék: Babeuf, Puskin, Jókay (!) Mór (*A Szegény gazdagok szerzője*). Ellenzi, hogy a különböző konferenciákon, értekezleteken csak román nyelven szólaljanak fel. Befejezésként arra is rámutat, hogy a párt IX. kongresszusán megfogalmazott határozatok közül sokat nem valósítanak meg, mert hiányoznak erre a megfelelő személyek.

Sütő András elvtárs:<sup>35</sup>

„Úgy gondolom, hogy a magyar nyelvű szakiskolai hálózatnak a deji időszakban történő megszüntetése csorbítja az alkotmány előírásait.” Meggyőződése, hogy a beiskolázásoknál a román nyelv ismeretének (ami teljesen reális történelmi-etnikai követelmény) erőltetett követelése átcsapott egy olyan jellegű kampányba, amely semmi jót nem eredményez.

<sup>34</sup> Csehi Gyula (1910–1976) irodalomtörténész, kritikus, esztéta. A párizsi, a bécsi és a kolozsvári egyetemen tanult. Gimnáziumi tanárként dolgozott Nagyváradon és Nagyenyeden. 1945-től az RKP aktivistája lett. 1954-től a kolozsvári egyetemen tanított esztétikát és irodalomelméletet.

<sup>35</sup> Sütő András (1927–2006) író, újságíró. Több lapnál is dolgozott mint munkatárs vagy főszerkesztő: *Falvak Dolgozó Népe*, *Új Élet*, *Igaz Szó*. Írói munkássága mellett politikai tisztségeket is betöltött. Volt képviselő a Nagy Nemzetgyűlésben, tartományi és megyei pártbizottsági tag, valamint az RKP Központi Bizottságának póttagja. Közéleti szerepvállalása folytán a hetvenes évek végéig fontos összekötőszerepet töltött be a székelyföldi magyar közösség és a párt központi szervei között.

Azok a fiatalok, akik a román irodalom egy adott kérdéséből négyes osztályzatot kapnak, elesnek attól a lehetőségtől is, hogy sofőrökké, asztalosokká, eladókká válhassanak. Kéri, hogy azokon a vidékeken, ahol a lakosság kérelmezi, hozzanak létre magyar tannyelvű szakiskolákat. Kéri, hogy a román tannyelvű iskolákban, ahol magyarok is tanulnak, ha van megfelelő magyar létszámú csoport, tanítsák a magyar nyelvet és irodalmat is.

Az Írószövetséggel kapcsolatban megjegyezte, hogy a szervezési problémák miatt a magyar írók elesnek egy olyan sajátos szervezeti keretől, amely az anyanyelvükön írt munkáik országos megjelenítését szolgálná. Megkérdezi: hogyan lehetséges, hogy ebben az évben egyetlen olyan fiatal magyar író sem találtak, *aki méltó lett volna az Írószövetség kiüntetésére?* Azért, hogy a jövőben elkerülhessenek bizonyos értelmezési kérdéseket, kéri, hogy *az együtt élő nemzetiségek számára hozzanak létre egy külön díjazási rendszert.* Új magyar nyelvű folyóirat beindítását is kéri, mivel szerint a meglevő kettő már nem felel meg a szükségleteknek. Az Írószövetségen belül újjá kellene alakítani a kisebbségi bizottságot, amely megszervezné az országban élő magyar, német és más nemzetiségű írókkal való találkozásokat, tárgyalásokat. Kéri, hogy elemezzék a különböző kiadók és a Román Akadémián belüli fordítás helyzetét; ezt vagy nem szervezték még meg, vagy pedig felszámolták. (Az Akadémiai Kiadó magyar részlegeire utal.)

A CSCA munkájával kapcsolatban megjegyezte: a CSCA alelnöke a lehetőségei szerint foglalkozzon a magyar kultúra jelenségeivel. Erre a feladatra nem elég egy ember, hanem egy egész csoportra van szükség, amely minden területet lefed (példaként említi a *Művelődés* folyóirat lassú újjászületését, amely kezdetben a hasonló jellegű román lap, az *Îndrumătorul cultural* fordítása volt, és a székelyeknek a galaci és az olteni helyzetről írt). E lap szerkesztőbizottságának összetétele (Batez, George Rohin, Boscolov, Nășăureanu, Oniga, Călin elvtársak) és működése csupa formalitás. Javasolja a kolozsvári és marosvásárhelyi rádióstúdiók magyar nyelvű adásainak egész naposra növelését.

Méliusz József elvtárs:<sup>36</sup>

Javasolja, hogy a pártvezetés fontolja meg egy, *a romániai nemzetiségek kérdéseivel foglalkozó kutatóintézet létrehozását.* Ez a Román Akadémia

<sup>36</sup> Méliusz József (1909–1995) költő, író, műfordító, publicista. Budapesten, Zürichben és Kolozsváron tanult. Az illegális éveiben tagja a kommunista pártnak. 1949-ben bebörtönözték; 1955-ben szabadult. 1968–1972 között a Romániai Írók Szövetségének alelnöke.

bukaresti fiókjaként működhetne, és a következő kérdésekkel foglalkozna: szociológia, történelem, nyelvészet, irodalomtörténet, kultúrtörténet, egy központi könyvtár létrehozása, dokumentáció és levéltári kutatások, valamint egy román, magyar és német nyelven megjelenő szaklap kiadása.

Fodor Sándor elvtárs:<sup>37</sup>

Kéri, hogy Bukarestben hozzanak létre egy új, magyar nyelvű irodalmi és kulturális lapot. Rámutat arra, hogy a román lakosság számára a romániai magyar írók tevékenysége nem is létezik, mivel az illető román szaklapokban alig esik erről szó.

A román nyelv oktatásával kapcsolatosan megjegyzi, hogy „a román nyelv tanulása nem jelenti azt, hogy lemondok a magyar nyelvről”. A magyarnyelv- és irodalomtanárok félnek a csíkszeredai eset miatt irodalmi köröket szervezni a diákok számára. Ezért az a kérése, hogy vizsgálják felül ezeket a pereket, mert ez visszaállítaná a jó hangulatot a magyar tannyelvű iskolákban.

Erdős Pál elvtárs:<sup>38</sup>

Javasolja, hogy a szatmári zene- és képzőművészeti általános iskolát szervezzék át középiskolává, mert az ehhez szükséges feltételek adottak. A helyi napilapban hozzanak létre egy irodalmi mellékletet, amely a helyi Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság égisze alatt működné. A szatmári színháznál hozzanak létre egy román tagozatot, mivel csak magyar tagozat létezik.

Bodor Pál elvtárs:<sup>39</sup>

Rámutatott arra, hogy bizonyos szervezési kérdéseket összemossnak a nemzetiségi szeparatizmussal. Ahelyett, hogy bizonyos szervezési kérdéseket újragondolnának, inkább felszámolják a meglevő kereteket. Példaként a bukaresti Petőfi Házat említette meg, amelyet még az 1848-as menekültek alapítottak. A Petőfi Ház, amelyet az elmúlt években újjítottak fel, megfelelően ellátott könyvtárral rendelkezik, és ott található a megboldogult Szőnyi István Bábolnát megjelenítő festménye is.

<sup>37</sup> Fodor Sándor (1927–) író. Kolozsváron végzett román–német szakon. Pályafutását tanárként kezdte, aztán volt az Irodalmi Könyvkiadó kolozsvári szerkesztője, majd a *Napsugár* című gyereklap belső munkatársa.

<sup>38</sup> Erdős Pál (1916–) képzőművész. Középiskoláit Szatmáron végezte el, majd tanult a nagybányai festőiskolában és Budapesten is.

<sup>39</sup> Bodor Pál (1930–) író, újságíró. Pályafutását újságíróként kezdte, később főszerkesztője az Irodalmi Könyvkiadó nemzetiségi osztályának, majd a Kriterion Kiadónak is. 1970–1979 között a bukaresti rádió és televízió német és magyar nyelvű adásainak főszerkesztője.

Ennek ellenére felszámolták, elvesztette a fővárosi magyar kultúrának otthont adó jellegét. A székely szezonmunkások napjainkban kénytelenek a rendezvényeiket a Bukarest külvárosaiban bérelt szobákban megtartani. A Petőfi Ház csak egy példa. Tehát nem a szervezeti formák, keretek jelentik a nemzeti szeparatizmust, hanem azok tartalommal való kitöltése.

Megemlíti azt is, hogy az utcanév-átkeresztelések során a temesvári Bem tábornok és a kolozsvári Asztalos István utcák nevét is megváltoztatták. Rámutat arra, hogy az Ifjúsági Kiadónál az elvtársak egy szót sem tudnak magyarul, nem ismerik egyáltalán a magyar kultúrát, és emiatt a magyar nyelvű kiadás stagnál vagy visszaesett. *Éppen ezért lenne szükséges egy vagy több, a nemzetiségek számára létrehozott kiadót működtetni, amelyekben minden vonalon magyar és német értelmiségiek dolgoznának.* Az *Utunk* folyóirat riportszerkesztősége magyar, de az osztályvezető román, aki nem tud magyarul.

Javasolja, hogy az együtt élő nemzetiségek kultúráját érintő területeken nevezzenek ki új szakkádereket. Például az RKP KB Sajtóosztályán nincs egyetlen magyar szakember sem. Ilyen problémák miatt történt meg, hogy Szabó T. Attila magyar erotikus népköltészeti antológiáját a mai napig nem adták ki, pedig még 1967-ben elküldték a sajtóigazgatósághoz, és az RKP KB Sajtóosztálya megvitatta a kérdést.<sup>40</sup> Az elutasítást azzal magyarázták, hogy ebben a válogatásban nem tükröződnek román hatások. A kiadónk pedig több jeles román folklórgyűjteményt is magyarra fordított (például *Flori alese, Miorița*). „Beszéltem már az Ifjúsági Könyvkiadó magyar nyelvű kiadványainak stagnálásáról, de beszélhetnék a tudományos, technikai, mezőgazdasági szakkiadványok visszaeséséről vagy megszűnéséről is, vagy akár az Akadémiai Kiadó vagy a Zenei Kiadó magyar szerkesztőségének megszűnéséről. Javasoljuk, hogy a kolozsvári Borghida professzor Fixler Sándorról írt, és a Meridiane Kiadónál előterjesztett képes albuma és kismonográfiája jelenjen meg magyar nyelven is.”<sup>41</sup>

Azután a magyar nyelvű szerzők műveinek román nyelvre fordításáról beszélt. Olyan évek is vannak, amikor csupán egyetlen mű jelent meg. 1959-ben egy kötet, 1961-ben három novelláskötet, 1964-ben és 1966-ban kettő és így tovább. Ugyanez a helyzet a *Scânteia* vagy a *Contemporanul* újságoknál is, amelyekben már vagy három éve nem jelent meg semmi sem a romániai magyar irodalmi életről.

<sup>40</sup> *Virágénekek* címmel később megjelent.

<sup>41</sup> Borghida István kolozsvári művészettörténész Ziffer Sándor festőről írt munkájáról van szó.

Nagy István elvtárs:<sup>42</sup>

Egy, a kisebbségiek helyzetét szabályozó törvény szükségességéről beszélt. Hangsúlyozta, hogy a valós helyzetből kiindulva újra kellene gondolni a beiskolázást és a tízéves szakiskolai képzést. A középiskolákban Románia történelmét és földrajzát anyanyelven kellene oktatni.

Szabó Gyula elvtárs:<sup>43</sup>

Teljes mértékben támogatja a kisebbségi statútum megalkotását, az alkotmány előírásainak betartását és egy, a kisebbségi kérdéssel foglalkozó szerv létrehozását.

Kányádi Sándor elvtárs:<sup>44</sup>

Javasolja, hogy tanulmányozzák a magyar nyelvű televíziós műsorok lehetőségeit is (heti három alkalommal négy-öt óra).

Fazekas János elvtárs:<sup>45</sup>

Az orvosok kihelyezésénél vegyék figyelembe az illető vidék etnikai összetételét is. Ne legyen semmiféle negatív következménye annak, ha az állampolgár egy bizonyos nyelvet beszél, vagy annak, hogy egy magyarnak román főnöke van vagy fordítva. A magyar szakemberek munkáit, amelyeket a határon túl gond nélkül lefordítanak, fordítsák le román nyelvre is.

Cseke Gábor elvtárs:<sup>46</sup>

Javasolja, hogy az *Ifjúmunkás* lap úgy, ahogy ezt a *Viața studentescă* és a *Scânteia Tineretului*<sup>47</sup> lapok is megtették, növelje a terjedelmét nyolc oldalról tizenhatra, hogy az összes fiatal igényeit kielégíthesse. A lapot sok helyen, például Zilahon, Brassóban, Kolozsváron, Temesváron, a KISZ-szervek segítségével terjesztik, sok esetben egy bizonyos arányszá-

<sup>42</sup> Nagy István (1904–1977) író. Szegény munkáscsaládban született, korán bekapcsolódott a munkásmozgalomba. 1944 után szerepet vállalt a politikai életben. Volt nagynemzetgyűlési képviselő és a Bolyai Egyetem rektora is.

<sup>43</sup> Szabó Gyula (1930–2005) író. Tanulmányait Kolozsváron végezte magyar szakon. 1957-től az *Utunk* prózarovatának szerkesztője volt.

<sup>44</sup> Kányádi Sándor (1929–) költő, műfordító, szerkesztő. Kolozsváron szerzett oklevelet magyar nyelv és irodalom szakon. Több magyar nyelvű folyóirat munkatársaként is dolgozott: *Irodalmi Almanach*, *Utunk*, *Dolgozó Nő*, *Napsugár*. Tagja volt a Román Írószövetségnek, amelyből 1987-ben kilépett.

<sup>45</sup> Fazekas János kolozsvári egyetemi orvosprofesszor.

<sup>46</sup> Cseke Gábor (1941–) író. Kolozsváron tanult a Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar szakán. 1962-től az *Ifjúmunkás* belső munkatársa, majd 1968–1979 között a főszerkesztője. Később dolgozott az *Előre* szerkesztőjeként is.

<sup>47</sup> Román nyelvű ifjúsági lapok. Sorrendben: *Diákélet*, *Ifjúsági Szikra*.

mot tartva szem előtt. Egyes helyeken a KISZ-aktivisták a magyarok által lakott településeken a magyar fiatalok által elolvasott román nyelvű könyvek száma és aránya alapján értékelik a helyi KISZ-szervezetek tevékenységét.

Jordáky Lajos elvtárs<sup>48</sup>

„Egy dolgot kell hangsúlyoznunk... éspedig azt, hogy attól függetlenül, hogy a különböző román közösségek hol éltek az elmúlt századok folyamán, a románok büszkéek arra, hogy egy kultúrát képviseltek. Hasonlóképp a magyar kultúra is egységes.”

„A jogegyenlőség esetében én is azon a véleményen vagyok, hogy létre kell hozni egy szervet, egy bizottságot a pártvezetés vagy a Minisztertanács Elnöksége mellett, amely egy megfelelő státus alapján irányítaná és ellenőrizné a törvények meghozását és végrehajtását, vagy a miniszterelnök valamelyik helyettese legyen a nemzetiségiek minisztere. Arról beszélnek, hogy párton belül létezik egy kisebbségi tanács. Erről nincs tudomásom, ugyanis engem 12 éve kitétek minden helyről, még az Írószövetségből is. Ha létezik egy ilyen szerv, akkor változtatni kell a működésén, éspedig úgy, hogy mi is tudjuk, ez a szerv közvetít a párt felé, ez egy olyan szerv, amely megjeleníti az RKP KB előtt a nemzetiségek óhajait.

Azt gondolom, hogy egy nemzetiség kulturális életét nem lehet leszűkíteni pusztán az irodalomra és a művészetekre. Országunkban a magyar kisebbség életét az irodalom és a művészetek uralják. Talán azért, mert az íróink és művészeink több lehetőséghez jutnak. A tudományos életünk általában az Akadémia, az egyetemek, intézetek keretén belül működik, *ahol azonban a magyar nyelvű tudományosság nehezebben érvényesül.* Nemcsak azért, mert nincs kellő számú magyar kutató, hanem azért is, mert a párt igazságos irányvonalát helytelenül alkalmazzák. Úgy vélem, hogy az Akadémia kolozsvári fiókjában és az egyetemen *több lehetőséget kellene biztosítani a magyar tudósoknak és kutatóknak.*

Én a Román Akadémia kolozsvári Történeti Intézetében dolgozom, és a hivatalos munkaterv alapján ritkán van lehetőségem arra, hogy a saját magam választotta témákkal foglalkozzam. Az Akadémián központilag kijelölt kérdéseket kell kutatnom. Az Akadémia vezetősége az utóbbi években nem tette lehetővé, hogy bekerüljön a munkatervbe az erdélyi

<sup>48</sup> Jordáky Lajos (1913–1974) publicista, szociológus, történész. Kolozsváron tanult a Református Kollégiumban. 1932-ben lépett be a munkásmozgalomba, tagja lett a Szociáldemokrata Pártnak. 1945 után több fontos tisztséget is betöltött: a Szakszervezeti Tanács főtítkára, egyetemi tanár, a Kolozsvári Magyar Színház irodalmi titkára. 1952-ben koncepció perben elítélték és börtönbe zárták, ahonnan 1955-ben szabadult. 1957-től a Román Akadémia kolozsvári fiókja Történettudományi Intézetének kutatója volt.

magyar kultúra történetének kutatása is. Gondolom, mindezek ellenére lesz lehetőség a... Gáborról szóló és más monográfiákkal is foglalkozni.<sup>49</sup>

A tanügy kérdésében, ha a statisztikákat nézzük, a helyzet nem rossz. Kolozsváron 3000 magyar egyetemista tanul 10 000–11 000 román mellett. Ha az erdélyi magyarok arányát nézzük, 25–30%, az arányok nagyjából egyeznek. Ugyanígy a kb. 1500 tanárból 400–450 magyar nemzetiségű, ez is megfelel. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyéni emberi jogok biztosítva vannak. Különbséget kell tenni a kollektív és az egyéni jogok között. Az egyéni jog azt jelenti, hogy az Alkotmány előtt minden állampolgár egyenlő jogokkal rendelkezik. Úgy gondolom, hogy a kolozsvári magyar diákoknak még a fele sem tanul magyar nyelven. Pontosan tudom, hogy a történelem és filológia tanszékeken az előadások zömét román nyelven tartják...

Nagyon helyes, én is örülnék, ha ezt jóváhagynák, de nem így történt.<sup>50</sup> Răutu<sup>51</sup> elvtárs arról biztosított egy ülésen 1957-ben, hogy egy évet dolgozom az Akadémián, aztán átmehetek az egyetemre. 12 év telt el, és még mindig ugyanott vagyok.

A jövő generáció tanárainak képzése is nehézségekbe ütközik. A filológia tanszéken, ahol ötéves képzés folyik, 9–11 tanuló van és 16 tanár. Ha a jövőbeli perspektívákat nézem, a magyar iskolákban nem tudunk majd felhasználni egy csomó olyan embert, akik román nyelven végzik el az egyetemet, és aztán elfelejtik a magyart (a helyzet Jugoszláviában is hasonló)...

Javasolom, hogy Kolozsváron és az összes olyan településen, ahol népes magyar közösség él, az esti egyetemeket, az általános műveltségi konferenciákat szervezzék meg magyar nyelven is."

Azt is kéri, hogy rehabilitálják, és adják meg neki az útlevelet, amelyet már két éve folyamatosan megtagadnak tőle. Budapestre szeretne utazni, ahol egy nagybátyja él.

Kántor Lajos elvtárs:<sup>52</sup>

Az irodalmi életben fennáll az a veszély, hogy a magyar irodalmat nem a valós érdemei alapján fogják megítélni, *hanem valamiféle protokolláris szempontok alapján*. „Annak ellenére, hogy a román kollégákkal jó viszonyban vagyunk, a román irodalmi lapok, mint a *Gazeta Literară*,

<sup>49</sup> A Bethlen Gábor erdélyi fejedelemről szóló kutatásokra és munkákra gondolhatott.

<sup>50</sup> A börtönből való szabadulása utáni elhelyezkedési nehézségeire utal.

<sup>51</sup> Leonte Răutu az RKP KB tagja volt.

<sup>52</sup> Kántor Lajos (1937–) szerkesztő, író, újságíró. Kolozsváron a Bolyai Egyetemen végzett magyar nyelv és irodalom szakon. 1959-től a *Korunk* irodalmi szerkesztője.

*a Luceafărul, a Contemporanul, a Viața Românească,*<sup>53</sup> nagyon keveset foglalkoznak az íróink a határokon túl is nagyra becsült, értékes alkotásaival. Mindez annak tudható be, hogy a magyar irodalmi élet egy valótlan kritériumrendszerrel teremtett, amely nem felel meg a művekben jelentkező valódi értékeknek.”

Azt javasolja: az írószövetségi üléseket hívják össze rendszeresen abból a célból, hogy megvitassák a nemzetiségi irodalmi életét érintő kérdéseket. Nagyváradon, Ady Endre városában, évek óta nincs semmiféle kulturális tevékenység: éppen ellenkezőleg, minden ilyen kísérletet ellehetetlenítettek. A váradi regionális lapban hosszú időn keresztül, országos szintű egyedi jelenségként, a *települések elnevezése román nyelven jelent meg*.

Sisak Ernő elvtárs:<sup>54</sup>

Oktatási területen azt javasolta, hogy az alsóbb tagozatokon a magyar gyerekek tanuljanak anyanyelven, aztán a felsőbb tagozatokon alapozzák meg a román nyelvtudásukat. Úgy gondolja, hogy Temesváron nagyobb figyelmet kellene szentelni a múlt feltárásának, a történelmi emlékek ápolásának. A műemlékeket a szebeni emléktáblák mintájára feliratozni kellene. Az elmúlt években több temesvári műemlék is elpusztult, köztük egy 13. századi vártorony is. A középkori várból még léteznek maradványok, az egyikben például egy garázs és egy nyomda működik. Az ilyen helyeken ki lehetne alakítani egy kulturális központot, mondjuk egy könyvtári részleget, vagy akár különböző rendezvényeket is lehetne szervezni nyáron, vagy olyan fesztiválokat, ahol a nemzetiségek nyelvén elhangoznak előadások. Meg lehetne ünnepelni Temesvár létezésének 700. évfordulóját. Született egy monográfia is Temesvárról, csak engedélyezni kellene a kiadását.

Balogh Edgár elvtárs:<sup>55</sup>

A mezőgazdasági, a politechnikai és az orvosi egyetemeken és főiskolákon létrehozandó *magyar nyelvű lektorátusok* ügyével foglalkozott<sup>56</sup> (ez már régebbi javaslat). „Rendelkezünk francia, orosz, angol és német

<sup>53</sup> Román nyelvű irodalmi, közéleti és művészeti lapok.

<sup>54</sup> Sisak Ernő temesvári egyetemi tanár.

<sup>55</sup> Balogh Edgár (1906–1996) publicista, író. Több folyóiratnak volt munkatársa, de fontos politikai, közéleti szerepeket is betöltött. 1944–1948-ban az MNSZ alelnöke volt. 1948-tól a Bolyai Egyetem tanára, 1949-ben a rektora volt. 1949-ben az MNSZ több vezetőjével együtt kirakatperben elítélik. A börtönből 1956-ban szabadult. 1959-től a kolozsvári egyetemen tanított, és a romániai magyar irodalmi lexikon főszerkesztője volt.

<sup>56</sup> Lektorátuson az akkori román egyetemi oktatásban meghonosodott rendszerre gondolt, az idegen nyelvi tanszékeken belül az egyes idegen nyelveket oktató tanerők hivatalára.

nyelvű lektorátusokkal, de meggyőződésem, hogy a magyar nyelvűt is sokan választanák nemzetiségüktől függetlenül főleg olyanok, akik magyar nemzetiségű mérnökökkel, orvosokkal, agronómusokkal anyanyelvükön szeretnének beszélni.”

Azt javasolja, hogy *a Romániában létező magyar intézmények és a magyar nyelvű kiadványok közötti együttműködés megszervezése érdekében hozzanak létre egy állandó bizottságot*, „hogy a magyar nemzetiség érdekében kifejtett munkájukat a pártvezetéssel együttesen koordinálja, és hogy a magyarságot törvényesen is beemeljék a szocialista Románia állampolgárainak nagy családjába. Egy ilyen bizottság jelentené a legnagyobb garanciát arra, hogy elmélyítsük a szocialista hazafiságot...”

Erdélyi István elvtárs:<sup>57</sup>

„Az utóbbi nyolc évben nem láttam és nem tapasztaltam, hogy létezne országos koncepció, szakirányítás az olyan nagy múltú könyvtárakban, mint az Akadémia könyvtára, a jászvárosi, kolozsvári (Bethlen Kollégium, a múzeum) értékek hasznosítására. Romániában a könyvtárakban őrzött ősnymtatványokról nem készült katalógus. Az akadémiai könyvtár ősnymtatványairól külföldön készítettek katalógust. Jó lenne, ha elkészülne egy országos összeírás a következőkről: a 19. századi nyomtatványokról, az egyedi példányokról. Ezeket majd össze lehetne hasonlítani a világ más ilyen jellegű összeírásaival.”

Úgy véli, hogy a Teleki–Bolyai Könyvtár értékeit szabadabbá kellene tenni a kutatók számára. Arról is beszámolt, hogy az általa képviselt könyvtárat a legelemibb biztonsági intézkedésekkel sem óvják. Felveti, hogy a felsőoktatási intézményekben rendszertelenül oktatják a társadalomtudományokat. A Tanügyminisztérium évente változtatja a programot és az időtartamot.

Takács Lajos elvtárs:<sup>58</sup>

„Az iskolaüggyel kapcsolatosan igazolódni látszanak azok az előfeltevések, amelyek azt mondták, hogy az iskolaegyesítéssel *fokozatosan elhanyagolják a magyar nyelvű oktatást*. A magyar szülőkre nyomást gyakoroltak (ebben a milícia is részt vett), hogy ne vigyék a gyerekeiket magyar iskolákba.” Kézdivásárhelyen már egyetlen magyar felirat sem

<sup>57</sup> Erdélyi István (1920–) tanító. 1961–1974 között a marosvásárhelyi Teleki–Bolyai Könyvtár igazgatója.

<sup>58</sup> Takács Lajos (1908–1982) jogász. 1945-ben lépett be a kommunista pártba. Több fontos, a kisebbségi kérdéssel is összefüggő állami funkciót is betöltött: volt helyettes államtitkár és a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa bürojának tagja.

létezik. Az összes utca-, város- és falunevet lecserélték, akárcsak az útjelző táblákat. A politikai és tudományos propagandában elhanyagolták a magyar nyelvet (Kézdivásárhelyre, Sepsiszentgyörgyre, Marosvásárhelyre gondoltam, ahol a hallgatóság 99%-a magyar).

Miután hangsúlyozta a román nyelv elsajátításának fontosságát, a felszólaló kérte, hogy az általános és középiskolákban a magyar gyerekek külön, az ő részükre készült tankönyvekből tanulják a román nyelvet. „Egy tavalyi statisztikából kiderült, hogy a nyolcadikos végzősök esetében a román iskolákból a diákok 23,1%-a, a német iskolákból 24%-a és a magyar iskolákból 23,2%-a folytatta tovább tanulmányait a kilencedik évfolyamon. Ez így rendjén van. De *kérjük, hogy a szakiskolai oktatást, amelyet egyre több fiatal választ, szervezzék meg az együtt élő nemzetiségek nyelvén is.* Elfogadhatatlannak találjuk azt, hogy az ideológiai képzés csak a falvak szintjén történjen anyanyelven. Javasoljuk, hogy városon is szervezzék anyanyelven.”

Javasolja, hogy a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen és más felsőfokú intézményben a marxizmust tanítsák anyanyelven.

Gálfalvi Zsolt elvtárs:<sup>59</sup>

A beszédében arra utalt, hogy „egyes kádereknél teljesen hiányzik az együtt élő nemzetiségek kultúrája iránti érzék, fogékonyság”. Ezzel kapcsolatosan „a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság tevékenységéről szeretnék beszélni. Nem is olyan rég a bizottság vezetősége megmutatta nekem a színházakra *vonatkozó új törvénytervezetet.* Említettem, hogy jó lenne, ha egy passzusban hivatkoznának az együtt élő nemzetiségek színházainak specifikus problémáira is. Úgy vélem, biztosítani kellene, hogy *az ország magyar színházainak igazgatói időként találkozzanak, és megvitassák a közös gondokat.* Mindez azért is fontos, mert a repertoárokat egyeztetni kellene, ugyanis ugyanazokon a településeken turnéznak. Jelen pillanatban *nem rendelkezünk megfelelő számú rendezővel,* mivel a marosvásárhelyi Színművészeti Egyetemen nincs rendezői szak.” Úgy véli, hogy az ebbe az intézetbe felvett diákok száma nem kielégítő (évente hat-hét ember, közülük kettő-három nem megfelelő). Azt javasolja, hogy a jó színészek számára tegyék lehetővé a filmezést, a tévézést, a szinkronizálást és a külföldi utazásokat.

<sup>59</sup> Gálfalvi Zsolt (1933–) irodalomkritikus, szerkesztő. A kolozsvári Bolyai Egyetemen végzett magyar nyelv és irodalom szakon. 1951–1955 között az *Utunk* rovatvezetője volt, majd 1956–1969 között az *Igaz Szó* folyóirat munkatársa. 1967–1969 között a marosvásárhelyi Állami Színház igazgatója volt, később az *Előre* főszerkesztő-helyettese.

Jancsó Elemér elvtárs:<sup>60</sup>

Rámutat arra, hogy nagyon sok személy, mint például Szabó T. Attila, számos jó kézirattal rendelkezik, de azokat nem jelentethetik meg. A kolozsvári kiadások száma kicsi. Ezelőtt 100 évvel több könyvet adtak ki. A tudományos kiadványok különösképpen hátrányos helyzetben vannak. Kéri, hogy minden területen, főleg a nyelvészetben és az irodalomban, biztosítsák a kiadási feltételeket. Hangsúlyozza a nemzetközi tapasztalatcserék fontosságát (például Szabó T. Attilának már évek óta visszautasítják az útlevelekérelmét).

Az Akadémia kolozsvári fiókjában öt román és három magyar kutató dolgozik. Ez káderhiányt jelent, kéri, hogy növeljék a kutatók számát.

## **Problémakatalógus a magyar és német nemzetiségű értelmiségiek és az RKP Központi Bizottsága közötti találkozóon elhangzott kérésekről és azok megoldási lehetőségéről**

| Felmerült kérések                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Megoldási javaslatok                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>I. A társadalmi és politikai élet területéről</p> <p>1. Kisebbségi statútum vagy a kisebbségekre vonatkozó kerettörvény kidolgozása. Ennek érdekében a kolozsvári Demeter János egyetemi tanár irányítása alatt jöjjön létre egy bizottság.</p> <p>2. Létre kell hozni központi szinten egy olyan állandó szervet, amely koor-</p> | <p>1. A kisebbségek – akár csak a román nép – jogait az ország alkotmánya és törvényei szabályozzák. Nem léteznek olyan sajátos, egyedi problémák, amelyek szükségessé tennék egy ilyen statútum megalkotását. Mindezek ellenére javasoljuk az olyan szervezeteknek, melyek részesei a törvények előkészítésének, hogy vegyék figyelembe azt is, hogy az illető területen léteznek-e a kisebbségekre vonatkozó sajátos problémakörök, és ha igen, azok jelenjenek meg az illető törvényben.</p> <p>2. Egy ilyen szerv létrehozása nem indokolt. Javasoljuk azonban a Nemze-</p> |

<sup>60</sup> Jancsó Elemér (1905–1971) irodalomtörténész, kritikus. A budapesti egyetemen szerzett bölcsészdoktori oklevelet, majd Párizsban folytatta tanulmányait. 1945-től haláláig a Bolyai (később Babeş–Bolyai) Egyetemen magyar irodalomtörténetet tanított.

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>dinálna a kulturális intézmények és a magyar nyelvű könyvkiadás tevékenységét (ha lehetséges, nevezzék ki ebbe a funkcióba a Minisztertanács egyik alelnökét).</p> <p>3. Nevezzenek ki egy magyar nemzetiségű értelmiségit a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság alelnöki tisztségébe, valamint növeljék a bizottságon belül a magyar és német nemzetiségűek arányát.</p> <p>4. Javasolták, hogy Temesvár városában és Temes megyében a német nemzetiségűek is legyenek jelen a párt- és állami szervezetben. Jelen pillanatban már a megyei meg a városi néptanácsnál sincsenek német nemzetiségű alelnökök.</p> <p>5. Rehabilitálják nyilvánosan, helyezték vissza a megfelelő munkakörbe és</p> | <p>tiségi Bizottság összetételének felülvizsgálatát, a bizottság bővítését, és ösztönözzük, hogy a rendezvényein minél több más nemzetiségű káder is részt vegyen.</p> <p>3. Jelen pillanatban a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság keretén belül dolgozik Domokos Géza (publicista) és Hauser Arnold (író), akik egyben betöltik a nemzetiségiekért felelős elnök melletti tanácsadó szerepkörét is.</p> <p>Október 1-jéig javasolni fognak egy-egy magyar, illetve német nemzetiségű személyt a kulturális intézményekért és a kulturális-tudományos ismeretek terjesztéséért felelős igazgatóságok felügyelői tisztségébe. A múzeumokért és a történelmi emlékművekért felelős igazgatósághoz is kineveznek egy magyar nemzetiségű felügyelőt.</p> <p>Ugyancsak október 1-jéig felülvizsgálják azon megyék és városok művészeti és kulturális bizottságainak összetételét, ahol nemzeti kisebbségek is élnek és javítanak azok összetételén.</p> <p>Lehetővé teszik, hogy német és magyar nemzetiségű tehetséges káderek is bekerülhessenek a Tanügyminisztériumba.</p> <p>4. Az RKP Központi Bizottsága Szervezési Osztálya és a helyi közigazgatásért felelős bizottsága elemezze ezt a jelenséget, és október 1-jéig javasoljon új személyeket a helyzet orvoslása érdekében.</p> <p>Ugyanakkor az ez évi pártszervezeti választásokon és a jövő évi nagynemzetgyűlési és néptanácsi választásokon jelöljenek tehetséges magyar és német nemzetiségű kádereket is.</p> <p>5. Ebben a kérdéskörben a következőket jegyezzük meg:</p> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

oldják meg az útlevélügyeiket azoknak a személyeknek, akiket a múltban ítélték el. Ezek a következők: Méliusz József, Jordáky Lajos, Csehi Gyula, Balogh Edgár, Kurkó Gyárfás, Csögör Lajos, Páskándy Géza, Bözödi György, Georg Scherg.

6. Tegyük lehetővé, hogy a német és magyar származású történelmi személyiségek emlékét is ápolni lehessen hivatalos keretek között.

7. Nevezzenek el iskolákat és utcákat német és magyar nemzetiségű személyiségekről.

8. Azokban a városokban, ahol más nemzetiségűek is élnek, az intézmények, kereskedelmi egységek feliratai legyenek kétnyelvűek.

9. Bizonyos erdélyi és bánági városok esetében engedélyezzék azok régi, történelmi magyar, illetve német elnevezéseinek használatát.

10. Hozzanak létre egy olyan speciális intézetet, amely az együtt élő nem-

– Georg Scherg író kérését teljesítetük, tanári állást kapott egy brassói líceumban, ahol német nyelvet tanít.

– A pártmunkáért felelős részleg, a Hadügy-, Igazságügy- és Belügyminisztérium szeptember 15-ig összeállítja azon magyar és német nemzetiségű személyek névsorát, akiket érintettek az elmúlt időszak visszaélései. Az útlevelet igénylők névsorát is elkészítik.

– A Tanügyminisztérium lépéseket tesz és előterjeszti jóváhagyásra Jordáky Lajosnak és más elítélt személyeknek a tanügybe való elhelyezését.

6. A propagandaosztály, illetve az Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság a magyar és német származású történelmi személyiségekről való megemlékezéseket is beiktatja a hivatalos ünnepek sorába. Ahol szükséges és helye van, javaslatokat tesznek emléktáblák, emlékművek, szobrok, emlékházak létrehozására is.

7. A megyei néptanácsok és Bukarest municípium néptanácsa ez év október 15-ig állítson össze egy névsort azokról a román, magyar és német személyekről, akikről utcát, iskolát lehet elnevezni. A javaslatokat az RKP Központi Bizottságának Titkársága fogja jóváhagyni.

8. Szükségtelennek tartjuk, hogy kampány induljon ebben a témakörben. A municípiumi és városi néptanácsok esetenként vizsgálják meg ezeket a kéréseket, és továbbítsák jóváhagyás végett a Minisztertanácshoz.

9. Javasoljuk, hogy a jövőben használják a román megnevezés mellett a magyart és a németet is. Például: Cluj–Kolozsvár, Sibiu–Hermannstadt, Transilvania–Siebenbürgen)

10. Javasoljuk, hogy a Történeti és Társadalompolitikai Kutatások Inté-

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>zetiségekre vonatkozó kérdéseket kutatja.</p> <p>11. Az államigazgatásban használják a magyar, illetve a német nyelvet is.</p> <p>II. A sajtó, a televízió- és rádióadások területén felmerült kérdések</p> <p>1. Felmerült egy új, bukaresti magyar nyelvű irodalmi-kulturális folyóirat indításának szükségessége.</p> <p>2. Kérték, hogy növeljék a német és a magyar nyelvű újságok (például <i>Előre</i>, <i>Ifjúmunkás</i>, <i>Neuer Weg</i>) terjedelmét. Egy német nyelvű ifjúsági lap létrehozását is javasolták. A <i>Szatmári Hírlap</i> újsághoz mellékletet szeretnének. Az <i>Îndrumătorul Cultural</i><sup>61</sup> magyar nyelvű változatának, a <i>Művelődésnek</i> legyen önálló profilja és szerkesztősége.</p> <p>3. Fiatal, vidéki kádereket kell hozni az <i>Előre</i> és a kiadók szerkesztőségeibe, és megkönnyíteni a bukaresti tar-</p> | <p>zete keretén belül hozzanak létre egy osztályt, amely ezekkel a kérdésekkel foglalkozik. A vidéki, kolozsvári, temesvári és marosvásárhelyi társadalomtudományi intézetekben irányozzák elő a nemzetiségekre vonatkozó kutatásokat is.</p> <p>11. Jelen pillanatban minden állampolgárnak megvan a joga, hogy az anyanyelvén forduljon az állami szervekhez. Javasoljuk, hogy a helyi, adminisztratív szervekért és a pártmunkáért felelős osztályok az Igazságügy-, a Hadügy- és a Belügyminisztériummal közösen tanulmányozzák ezt a kérdést, és tegyenek javaslatokat az együtt élő nemzetiségek anyanyelvhasználatáról a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban.</p> <p>1. Javasoljuk, elviekben engedélyezzék, hogy Bukarestben megjelenjen egy társadalmi-politikai-kulturális jellegű magyar nyelvű hetilap, a <i>Contemporanul</i> nevű folyóirathoz hasonló szerkezettel.</p> <p>2. Október 1-jéig az RKP KB-nak a sajtóért felelős osztálya elemzi ezeket a kérdéseket, és javaslatokat fog tenni, figyelembe véve az országos kiadói hálózatot is.</p> <p>3. Javasoljuk, hogy engedélyezzék a magyar és a német szerkesztőségek és kiadók új káderekkel való feltöltését,</p> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

<sup>61</sup> Kulturális Útmutató.

tózkodási engedélyek megszerzését és a lakásgondok megoldását.

4. Javasolták, hogy a román sajtó, főleg az irodalmi jellegű lapok, közöljenek több, a nemzetiségiéik által létrehozott irodalmi alkotást.

5. Javasolták továbbá a hazai magyar és német nyelvű irodalmi alkotások román nyelvre fordítását.

6. Javasolták a marosvásárhelyi és a kolozsvári rádióstúdió magyar nyelvű adásainak bővítését, valamint azonkon a vidékeken, ahol nem fogható a temesvári stúdió műsora, német nyelvű műsorok indítását. Megjegyezték, hogy a román nyelvű adásokban nem foglalkoznak kellő mértékben az együtt élő nemzetiségekkel.

7. A jelenlevők javasolták egy magyar nyelvű tv-adás indítását.

### III. Kérések a könyvkiadással kapcsolatosan

1. Kérlemeztek egy, az együtt élő nemzetiségek számára létrehozandó könyvkiadót és a kisebbségek nyelvén kiadott könyvek számának növelését.

és oldják meg azok bukaresti lakásgondjait.

4. A kérés jogos, megtettük a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a román lapok rendszeresen közöljék a nemzetiségiéikhez tartozó tehetséges alkotók munkáit, illetve az azokról szóló ismertetéseket, recenziókat. Lépéseket tesznek annak érdekében, hogy a román szerkesztőségekbe kerüljenek olyan emberek, akik ismerik a kisebbségiéik művészetét és irodalmát.

5. A kérés jogos, lépéseket tesznek ennek érdekében.

6. Lépéseket teszünk annak érdekében, hogy az együtt élő nemzetiségek sűrűbben lehessenek jelen a tv- és rádióműsorokban.

Készül egy olyan rádióállomás, amelynek adásai foghatók lesznek Erdély azon vidékein is, ahova különböző adások nem értek el.

Október 1-jéig javaslatokat tesznek az illetékes szervek arra, hogyan lehet növelni a kisebbségiéiknek fenntartott műsoridőket.

7. Az RKP KB Sajtóosztálya és a rádióért és televízióért felelős bizottság tanulmányozni fogja ezt a kérést, és javaslatokat fogalmaz meg a következő ötéves tervre, mert újabb területi sugárzóállomásokra van szükség, amelyeknek le kell fedniük az ország több területét is.

1. A kiadási hálózat fejlesztéséről készülni fog egy tanulmány, amelyben helyet kap a nemzetiségi nyelvű könyvek terjesztésének kérdése is.

Továbbá azt is javasolták, hogy az Akadémiai Kiadó keretén belül hozzanak létre egy részleget a kisebbségek számára is.

#### IV. Az Írószövetséggel kapcsolatos kérések

1. A jelenlevők kifogásolták az Írószövetségnek a nemzetiségi irodalomhoz való felületes viszonyulását. Javasolták, hogy az Írószövetségen belül hozzanak létre magyar irodalmi részleget.

2. Javasolták, hogy az Írószövetség hozzon létre külön díjat a nemzetiségek nyelvén íródott alkotásokra.

3. Kérelmezték, hogy a nemzetiségek nyelvén kiadott könyvek esetében a szerzői jogot igazítsák a lehetséges példányszámhoz.

4. Javasolták, hogy Brassóban alakuljon egy német nyelvű zenés színház.

– Az irodalmi és ifjúsági könyvkiadók a piaci igényeknek megfelelően növelni fogják a példányszámokat;  
– a tudományos jellegű munkák esetében a kérdést még tovább elemzik, és majd ennek alapján javaslatokat fogalmaznak meg.

1. Az Írószövetség vezető bizottsága lépéseket tesz majd a nemzetiségi tanács aktivizálása érdekében, és az írók konferenciája alkalmával javítani fog az etnikai összetételén. Elemzik azt a lehetőséget is, hogy az Írószövetség egyik titkára magyar nemzetiségű legyen, és hogy a szövetségen belüli nemzetiségi tanács titkára helyet kapjon az Írószövetség büroájában.

2. Az Írószövetség díjait a művek művészi, ideológiai értéke alapján ítélik meg, függetlenül attól, hogy milyen nyelven íródtak. Megjegyezzük, hogy az elmúlt évek folyamán több német és magyar nemzetiségű író is díjazásban részesült. 1962 és 1968 között hét magyar és német író díjaztak. Éppen ezért úgy gondoljuk, nem szükséges, hogy a díjakat nemzetiségi alapon ítélik meg. Ilyen értelemben több magyar író is úgy vélekedett, hogy ez a módszer kizorítaná őket az országos irodalmi életből és ezek a díjak egyfajta fájdalomdíjakká minősülnének át.

3. A szerzői jogokra vonatkozó új, még előkészületben levő törvényt ezt is figyelembe fogja venni.

4. A kérést elemzik. Ha szükséges, létrejöhet Brassóban is egy német tagozat.

# V. Az oktatásra vonatkozó kérések

1. A Tanügyminisztérium nem engedélyezi a magyar nyelvű oktatási intézményekben a szülők által is igényelt osztályszámot. Kolozsváron például a 7. Líceum esetében egy magyar tannyelvű osztályt engedélyeztek csupán, holott a jelentkezők száma alapján kettőnek kellett volna indulnia.

A szülői bizottságoknak legyen joguk dönteni egy-egy osztály indításáról vagy megszüntetéséről, vagy a megyei szervek mellett létesüljenek külön bizottságok, amelyek döntenek az ilyen és hasonló ügyekben.

2. A szatmári zene- és képzőművészeti általános iskolát alakítsák át középiskolává.

3. A magyar tannyelvű iskolákban túl sok idegen nyelvet tanulnak.

1. Az 1968/1969-es tanévre a Tanügyminisztérium összesen 128 magyar tannyelvű líceumi osztály indulását engedélyezte, négyvel többet a megyei bizottságok által javasolt számnál. A leosztásnál azt is figyelembe vették, hogy léteznek olyan megyék (Maros, Máramaros, Kovászna), ahol az általános iskolát végzetek középiskolai befogadása korlátozottabb. A 9. osztályba való felvételin a magyar tannyelvű osztályok esetében a júniusi vizsgákon egy helyre 0,85%-os volt a jelentkezők aránya. A kolozsvári 7. Líceumba (Brassai Sámuel) 44-en jelentkeztek 40 helyre. A következő évekre a Tanügyminisztérium javítani fog az iskolahálózatok helyzetén, és az illető település népesedési viszonyait is figyelembe fogja venni az RKP KB irányvonalai alapján. A tanulók elosztásánál azt is figyelembe fogják venni, hogy egyes, az együtt élő nemzetiségekhez tartozó gyerekek román tannyelvű osztályokban fogják folytatni tanulmányaikat. Ugyanakkor azt is előíranyozzák, hogy a beiskolázásoknál vegyék figyelembe a szülő óhajait is, ami a tannyelv megválasztását illeti. Ami az általános műveltségi középiskolai oktatást illeti, a leosztás központilag történik, az illető megye néptanácsainak javaslati, a gazdasági és kulturális szükségletek alapján, ezért ebben a kérdésben nem dönthetnek a szülői bizottságok.

2. Az 1969/1970-es tanévtől kezdődően a Tanügyminisztérium lehetővé teszi az iskola fokozatos átalakítását középiskolává.

3. A Tanügyminisztérium a legújabb tantervek kidolgozásánál figyelembe

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>4. Románia történelmét és földrajzát oktassák magyar nyelven.</p> <p>5. A román nyelv és irodalom oktatása a magyar tannyelvű iskolákban történjen, külön, kisebbségiek számára írt tankönyvek alapján.</p> <p>6. A magyar nyelvű szakiskolai képzés megszervezése és a magyar nyelv és irodalom oktatása azon szakiskolás magyar diákok körében, akik ezt külön kérvényezik.</p> | <p>fogja venni ezt a kérdést és a tananyag racionálisabb beosztását.</p> <p>4. Jelenleg Románia földrajzát és történelmét a negyedik osztályokban magyar nyelven tanulják, a nyolcadik és tizenkettedik osztályokban pedig román nyelven. E két tantárgy magyar nyelven történő oktatása nem javasolt, ugyanis ez elősegíti a román nyelv még tökéletesebb elsajátítását.</p> <p>5. Az 1–4. és a 9. magyar tannyelvű osztályok számára külön tankönyv készült. A többi évfolyamokon a magyar tanulók ugyanazt a tankönyvet használják, mint a román diákok. Ha a 7–8. és a 10–12. osztályok számára is külön tankönyv készülne, az negatívan befolyásolná a magyar gyerekek román nyelvtudásának fejlődését, és eleve három tankönyvsorozat készítését feltételezné (egyét a magyaroknak, egyet a németeknek és egyet a más nemzetiségűeknek). Az együtt élő nemzetiségek számára készülő tankönyvek összeállítására a Tanügyminisztérium külön szakértői csoportot fog felállítani, ugyanakkor újabb lépéseket tett a román nyelv oktatási módszereinek fejlesztése, javítása érdekében. A diákok és tanáraik munkájának megsegítése végett több didaktikai segédeszköz is készült (módszertani segédeszközök, plakátok, lemezek, magnószalagok), és gondot fordítanak a tanerő továbbképzésére is.</p> <p>6. Jelen pillanatban a tanügyi törvény lehetővé teszi a magyar diákok számára, hogy a szakiskolákba magyar nyelven felvételizzenek. Mivel a szakiskolát végzett fiatalok idővel majd kikerülnek az ország különböző pontjain levő építőtelepekre, üzemekbe, szükséges a román nyelvű képzés.</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

7. A német nép hozzájárulása az ország felvirágoztatásához kapjon nagyobb teret a történelemlönyvekben és a tankönyvekben, valamint készüljenek olyan brosrák, amelyek részletesebben foglalkoznak ezekkel a kérdésekkel.

8. Legyen stabil beiskolázási szám a magyar nyelvű egyetemi képzésben, amely garantálja a magyar diákok képzésének folytonosságát.

9. A Marosvásárhelyi Színművészeti Intézetben nincs rendezőképzés, és a diákok száma is a szükséges mennyiség alatt van.

10. A magyar nyelv és irodalom tan-szék szaktantárgyainak újrastrukturalása.

11. A társadalomtudományi tantárgyak oktatásának feljavítása a felsőoktatásban. A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen és más felsőoktatási intézményekben a dialektikus tantárgyakat és a történelmet oktassák magyar nyelven is.

Az új rendszer alapján tíz év általános iskolai képzés után kerülnek majd a diákok szakiskolába. Mivel ennyi idő elégséges ahhoz, hogy a tanulók egy megfelelő szintű általános műveltség-re tegyenek szert, a szakiskolákban a szakmai, technológiai ismeretek elmélyítésére fektetik majd a hangsúlyt.

7. Mivel az ez évi tankönyveket már kinyomtatták, a tanügyi újságokban jelennek meg majd ezek a kérdések és témák. A jövő évi tankönyvek összeállításakor figyelembe fogják venni ezeket a kéréseket.

8. A magyar nyelvű egyetemi képzésben a beiskolázási arányokat az aktuális kádarszükségletek határozzák meg (főleg a magyar nyelvű oktatás területéről), figyelembe véve e részlegek folytonosságát is. Az 1968/1969-es tanévre megmaradtak a tavalyi beiskolázási arányok, leszámítva a kolozsvári magyar nyelv- és irodalomoktatást, ahol nőtt a beiskolázottak száma.

9. A Tanügyminisztérium szeptemberig véglegesíti az erre a kérdésre vonatkozó javaslatokat.

10. A Tanügyminisztérium az új tanévre új tantervet dolgoz ki, amely minden területet érinteni fog, beleértve a maganyelv- és irodalomképzést is. Az erre vonatkozó tervezeteket minden esetben az illető egyetem tudományos bizottságai fogják majd jóváhagyni.

11. A Tanügyminisztérium a társadalomtudományi jellegű tantárgyak újjászervezéséről előterjesztett a pártvezetésnek egy olyan javaslatcsomagot, amelyet az 1968/1969-es tanévtől vezetnek majd be. A dialektikus tantárgyak magyar nyelven történő oktatását nem tartjuk indokoltnak.

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>12. Szervezzenek magyar nyelvű lektorátusokat a felsőoktatási intézményekben.</p> <p>13. A kolozsvári egyetemen teremtsenek jobb lehetőségeket a magyar nemzetiségű kutatók munkájához, hogy tanulmányozhassák a magyar kultúrával kapcsolatos kérdésköröket.</p> <p>14. Lehetővé kell tenni és elősegíteni a magyar tanügyi káderek külföldi kutatómunkáját.</p> <p>15. Az orvosok kihelyezésénél vegyék figyelembe az illető vidék etnikai összetételét is.</p> <p>16. Javasolták, hogy a brassói műszaki főiskola keretein belül hozzanak létre német nyelvű mérnöki képzést, s ha lehetséges, esti tagozaton is.</p> <p>VI. Tömegkultúra</p> <p>1. Szüntessék meg a vegyes összetételű művészegyüttesek rendszerét a kisebbségiek által is lakott településeken, és helyettük hozzanak létre külön együtteseket a kisebbségiek számára is.</p> | <p>12. A felsőoktatási intézményekben csak a világnyelvek esetében szervezzenek lektorátusokat. Magyar nyelvű lektorátusok szervezése nem indokolt.</p> <p>13. A Tanügyminisztérium megvizsgálja a kérdést; a kolozsvári egyetem, a marosvásárhelyi főiskola és más felsőfokú oktatási intézményekben lehetővé teszik, hogy a magyar kultúrával kapcsolatos témaköröket is kutathassák.</p> <p>14. A Tanügyminisztérium megvizsgálja a kérdést ebben az évben, és tanulmányt készít azokról a lépésekről, amelyekkel segíteni fogják minden szinten a tanügyi káderek dokumentációs, kutatói tevékenységét és külföldi utazásait is.</p> <p>15. Az RKP-nak a tanügy fejlesztését célzó legújabb irányvonala alapján a Tanügyminisztérium utasította a különböző bizottságokat, hogy a végzősök kihelyezésénél vegyék figyelembe a szülői lakhely közelségét is.</p> <p>16. A jelentkezők száma és tanerő és a német nyelvű taneszközök hiányossága miatt nem tartjuk szükségesnek egy ilyen profilú iskola létrehozását.</p> <p>1. Jelen pillanatban olyan településen működnek vegyes összetételű művészegyüttesek, ahol románok, magyarok és németek élnek együtt. Azokon a településeken, ahol a magyarok vagy a németek nagy számban vannak jelen, léteznek külön, önálló művészcsoportok meg színház is. Az ilyen jellegű szervezés hatékonynak bizonyult, nem tartjuk szükségesnek a változtatást. A jövőben a vegyes együttesek esetében vegyék figyelembe, hogy bizonyos rendezvények – mint a színjátás, agitációs tevékenység – anya-</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>2. Kérték, hogy a marosvásárhelyi Székely Népi Együttes felvehesse valamelyik magyar személyiség nevét, és hogy a fejlesztésére több gondot fordítsanak.</p> <p>3. A konferenciákon, propagandában kapjon nagyobb szerepet a német és a magyar nyelv.</p> <p>4. Tegyék lehetővé a magyar és német lakosságnak, hogy megtarthassák a hagyományos népi ünnepeket.</p> <p>5. A vegyes lakosságú települések könyvtáraiban hozzanak létre külön alapot az anyanyelvű könyvek beszerzéséhez.</p> | <p>nyelven történjenek, a kórus és táncrendezvények mehetnek továbbra is vegyes összetétellel.</p> <p>2. Nem tartjuk szükségesnek a névváltoztatást. A közeljövőben megerősítik az együttes közösségét, és tanulmányozni fogják annak a lehetőségét, hogy az együttes átköltözzön Csíkszeredába vagy Sepsiszentgyörgyre. Még ebben az évben létesülni fog Szebenben egy német nyelvű kórus.</p> <p>3. A kéréssel kapcsolatban:</p> <p>a) A magyar és német népességű települések kultúrházaiiban szervezzenek minél több anyanyelvű konferenciát.</p> <p>b) A megyei pártbizottságok lépéseket tesznek, hogy növeljék a magyar és német származású pártoktatók számát.</p> <p>c) A Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság és a Tanügyminisztérium lépéseket tesz, hogy minél több magyar és német értelmiségi is előadói lehetőséghez jusson Bukarestben.</p> <p>4. A Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság és a KISZ Központi Bizottsága tanulmányozni fogja a nemzetiségek szokásait, hagyományait, és a laikus jellegű hagyományok megünneplését elősegítik, akárcsak azokat, amelyek hozzájárulnak a hazafiság és az egység megteremtéséhez. Több olyan dal-, népviselet- és táncfesztivált szerveznek, amelyeken a románok, magyarok és németek közösen léphetnek fel. (Jó példa erre a szebeni népviseleti fesztivál, ahol több nemzetiség képviselői vesznek részt.)</p> <p>5. Az új könyvtárhálózat létrehozásakor figyelembe fogják venni, hogy megfelelő alapokat kapjanak a nemzetiségek által lakott települések könyvtárai is.</p> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>6. A bukaresti Petőfi Házat alakítsák át magyar kulturális házzá.</p> <p>7. Mutassák be részletesebben az RKP által irányított MADOSZ forradalmi tevékenységét.</p> <p>VII. A tudományos életet érintő kérdések</p> <p>1. Hozzanak létre egy akadémiai fiók-szervezetet Szébenben.</p> <p>2. Vegyenek fel több magyart a Román Akadémia tagjai közé.</p> <p>VIII. Egyéb kérdések</p> <p>1. Vizsgálják felül azon idős német személyek helyzetét, akik vagyonekobzás áldozatai voltak és jelen pillanatban nincsenek hozzátartozóik és részesüljenek a támogatási alaptól.</p> <p>2. A Szovjetunióba kényszermunkára deportált német személyek esetében ismerjék el ezeket az éveket a munka mezején.</p> | <p>6. Jelen pillanatban ez a kultúrház már nem viseli a Petőfi nevet, hanem a 7. kerület kultúrháza. Tanulmányozni fogják a működését és javasolni fognak bizonyos változtatásokat. Ugyanakkor tanulmányozni fogják a hajdani bukaresti Schiller Ház működését is, akárcsak a többi nemzetiség kulturális központjait.</p> <p>7. Javasoljuk, hogy az <i>Anale</i>, a <i>Lupta de clasă</i> és <i>Studii</i> folyóiratok közöljenek cikkeket ebben a témakörben. A Politikai Kiadó adjon ki egy brosúrát. 1969-ben, a MADOSZ megalakulásának 35. évfordulója alkalmából, szervezzenek tudományos ülésszakot. A Nicolae Iorga Történeti Intézet és a Történettudományi Intézet javaslatokat fog tenni a két nemzetiséget érintő történelmi jelentőségű eseményekre.</p> <p>1. Tanulmányozzuk annak a lehetőségét, hogy létrehozzanak egy tudományos központot, a rendelkezésre álló személyzet és a tudományos szükségletek figyelembevételével.</p> <p>2. Az akadémiai jelölések alkalmával a kérdést elemezni fogják.</p> <p>1. Javasoljuk, hogy a megyei néptanácsok terjesszenek elő megoldási lehetőségeket a Minisztertanácshoz.</p> <p>2. A Munkaügyi Minisztérium elemezze ki a helyzetet és javasoljon megoldási lehetőségeket.</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

3. Gal Carl a brassói műszaki főiskolától kérelmezi, hogy saját költségén engedélyezzenek egy továbbképzési kiszállást az NSZK-ba vagy az NDK-ba.

4. Elemezzék ki és engedélyezzék azon idős német nemzetiségű személyek kéréseit, akik az NSZK-ba szeretnének utazni gyerekeiket meglátogatni, és ha nem rendelkeznek megélhetési lehetőségekkel, oldják meg a helyzetüket.

3. A Munkaügyi Minisztérium elemezze ki a helyzetet és javasoljon megoldási lehetőségeket.